

Οι Ελληνικές Συλλογές στη Βρετανική Βιβλιοθήκη

Χριστάκης Μιχαηλίδης

Νεοελληνικό Τμήμα, Ευρωπαϊκές Συλλογές, Η Βρετανική Βιβλιοθήκη

e-mail: Chris.Michaelides@bl.uk

(Μετάφραση: Εύα Σεμερτζάκη)

Η Βρετανική Βιβλιοθήκη, η οποία έχει μια από τις πιο σπουδαίες συλλογές εκτός Ελλάδος με υλικό – έντυπο, χειρόγραφα και ηχητικά τεκμήρια – για τη μελέτη του ελληνικού πολιτισμού, ιδρύθηκε το 1972 με νόμο της Βουλής και η Βιβλιοθήκη άρχισε να λειτουργεί από την 1^η Ιουλίου 1973. Ο Νόμος συγκέντρωνε διαφορετικά ιδρύματα – που περιλάμβαναν την Εθνική Βιβλιοθήκη Πληροφόρησης για την Επιστήμη και τις Εφευρέσεις, την Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Δανειστική Βιβλιοθήκη Επιστημής και Τεχνολογίας (το κέντρο διαδανεισμού που βρίσκεται στο Boston Spa στο Yorkshire). Το πιο γνωστό στοιχείο της νέας εθνικής βιβλιοθήκης αποτελούσαν τα τμήματα βιβλιοθήκης του Βρετανικού Μουσείου.

Το Βρετανικό Μουσείο ιδρύθηκε το 1753 και οι συλλογές της βιβλιοθήκης του περιλάμβαναν τις ιδιωτικές βιβλιοθήκες μεγάλων συλλεκτών, όπως των Sir Hans Sloane, Sir Robert Cotton, καθώς και της Βασιλικής Βιβλιοθήκης, που είχαν συγκεντρωθεί από πολλούς Βρετανούς μονάρχες. Πολλές άλλες συλλογές προστέθηκαν αργότερα σε αυτές τις «ιδρυτικές» συλλογές, ιδιαίτερα η συλλογή του Βασιλιά Γεωργίου III, η «Βιβλιοθήκη του Βασιλιά», την οποία έδωσε στο Μουσείο ο Γεώργιος IV το 1822. Η ήδη υπάρχουσα δυνατή συλλογή ελληνικού υλικού της βιβλιοθήκης εμπλουτίστηκε τη δεκαετία του 1830 με την αγορά σε δημοπρασίες χειρογράφων και έντυπων βιβλίων από τη συλλογή του Frederick North, 5^{ου} Κόμη του Guilford. Μεγάλος θιασώτης του ελληνικού και ιταλικού πολιτισμού, ο Guilford ταξίδευε ευρέως στην Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή και από το 1815 προώθησε ζωηρά την ιδέα του για την ίδρυση Ιονίου Πανεπιστημίου, στο οποίο έγινε ο πρώτος πρύτανης το 1824, όταν εγκαινιάστηκε το πανεπιστήμιο στην Κέρκυρα. Μετά το θάνατό του η βιβλιοθήκη του διασπάστηκε και πουλήθηκε σε επτά τμήματα μεταξύ του 1828 και 1835. Το Δεκέμβριο 1830 στην κύρια δημοπρασία των χειρογράφων του Guilford το Βρετανικό Μουσείο αγόρασε χιλιάδες τεκμήρια, ενώ κατά την πώληση του 1835 αγόρασε 627 νεοελληνικά έντυπα βιβλία και 43 χειρόγραφα ανατολικής προέλευσης. Αυτές οι αγορές αποτελούν τη μεγαλύτερη σωζόμενη ομάδα των συλλογών του Guilford, μια ομάδα που αυξήθηκε με σημαντικές επόμενες προσκτήσεις.

Στα επόμενα εκατό χρόνια η βιβλιοθήκη αναπτύχθηκε σε μια από τις μεγαλύτερες στον κόσμο, αποκτώντας υλικό μέσω της κατά νόμο κατάθεσης, δωρεών και διεθνών ανταλλαγών. Το 1997 η Βρετανική Βιβλιοθήκη μετακόμισε στο νέο κτήριό της στο St Pancras, που έχει καθιερωθεί σταθερά ως η μεγαλύτερη προσθήκη στη βιβλιοθηκονομική, πνευματική και πολιτιστική σκηνή του Λονδίνου.

Έντυπες συλλογές

Ήδη από το 1844 το Βρετανικό Μουσείο είχε αρχίσει να αγοράζει πρόσφατα νεοελληνικά βιβλία μέσω του Adolph Asher, προμηθευτή του στο Βερολίνο. Η απόκτηση νεοελληνικών έντυπων βιβλίων συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Σήμερα, το Νεοελληνικό Τμήμα αποκτά ποικίλες μονογραφίες και περιοδικές εκδόσεις που εκδίδονται στην Ελλάδα και την Κύπρο. Επιλέγεται υλικό για τις θεματικές ενότητες των ανθρωπιστικών σπουδών και των κοινωνικών επιστημών, για να εξυπηρετεί τις ανάγκες ακαδημαϊκών ερευνητών και επίσης γενικότερα, όσους ενδιαφέρονται για τις χώρες αυτές. Όταν διατίθενται, προτιμώνται εκδόσεις των έργων στην Αγγλική γλώσσα.

Τα ακόλουθα θέματα συλλέγονται εκτενώς:

Ελληνική και κυπριακή αρχαιολογία και αρχαιότητες· Αρχαία ελληνική ιστορία και λογοτεχνία (μεταφράσεις κλασικών κειμένων αποκτώνται μόνο αν συνοδεύονται από ουσιαστικά κριτικά σχόλια, ή αν δεν υπάρχει άλλη μετάφραση στις συλλογές της Βρετανικής Βιβλιοθήκης)· Βυζαντινές και Νεοελληνικές σπουδές· Κλασική και Βυζαντινή τέχνη και αρχιτεκτονική, Νεοελληνική και Κυπριακή τέχνη και λαογραφία· Νεοελληνική γλώσσα και διάλεκτοι· Νεοελληνική λογοτεχνία· Αρχαία Ελληνική και Βυζαντινή ιστορία· Σύγχρονη ιστορία ειδικά έργα για την Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και Εμφύλιος Πόλεμος, η δικτατορία στην Ελλάδα (1967-1974), το Μακεδονικό ζήτημα· ιστορία και πολιτική άλλων Βαλκανικών χωρών και οι σχέσεις τους με την Ελλάδα, σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας και Κυπριακή ιστορία. Βιβλία για την πολιτική και τις διεθνείς σπουδές αποκτώνται όταν το θέμα τους είναι ο ρόλος της Ελλάδος στα Βαλκάνια, στη Μεσόγειο, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι σχέσεις της με την Τουρκία· έργα για το Κυπριακό ζήτημα· κοινωνική ιστορία και λαογραφία· ιστορία βιβλιοθηκών (ειδικά κατάλογοι συλλογών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα και την Κύπρο)· Αρχαίο και Σύγχρονο Ελληνικό θέατρο και κινηματογράφος· Ελληνική και Κυπριακή δημοτική μουσική· ιστορία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την Κύπρο και ο ρόλος της κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας· Αγγλική κουλτούρα και πολιτισμός.

Έργα για τις κοινωνικές επιστήμες, όπως οικονομική επιστήμη και οικονομική ιστορία, κοινωνιολογία και εκπαίδευση αποκτώνται επιλεκτικά και δίδεται προτεραιότητα σε έργα που αναφέρονται στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Η θεολογία και οι θρησκευτικές μελέτες αποκτώνται επίσης επιλεκτικά, με προτεραιότητα να δίδεται σε όσες εξετάζουν την ιστορία και το δόγμα της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Γενικά αποκλείονται τα παρακάτω είδη υλικού: επιστήμη και τεχνολογία, βιβλία πρακτικής φύσεως, ιδιαίτερα εγχειρίδια· χαμηλού επιπέδου μεταχείριση κάθε θέματος· παιδικά βιβλία (εκτός αν είναι ξαναγράψιμο λαϊκών μύθων ή περιλαμβάνουν αξιόλογες εικονογραφήσεις)· γενική θεολογία.

Στις ιδιαίτερα δυνατές ενότητες της συλλογής περιλαμβάνονται:

- Η Ελληνική Επανάσταση (1821-1829),
- Ο Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) και η πολιτική ιστορία της μεταπολεμικής Ελλάδος,
- Νεοελληνική τέχνη και λογοτεχνία,
- Υλικό που τυπώθηκε κατά τη διάρκεια των δύο πρώην Βρετανικών κυριαρχιών, τα Ιόνια Νησιά (1814-1864) και την Κύπρο (1878-1960),
- Κυπριακή δημοτική ποίηση (το έργο των *ποιητάρηδων*), πιθανόν η καλύτερη συλλογή στον κόσμο, που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου της αποικιοκρατίας (1878-1960) και επίσης μια μοναδική συλλογή φυλλαδίων της αντι-Βρετανικής προπαγάνδας, που διενέμοντο μυστικά κατά τη διάρκεια των «ταραχών» κατά τα έτη 1955-1959.

Κατάλογος των Νεοελληνικών εντύπων βιβλίων της συλλογής Guilford προετοιμάζεται για έκδοση.

Συλλογές Χειρογράφων

Η συλλογή της Βρετανικής Βιβλιοθήκης με χειρόγραφα ελληνικών κειμένων κυμαίνεται από τον 3^ο αιώνα π.Χ. μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει μερικά από τα πιο σημαντικά ορόσημα στην ιστορία του βιβλίου, όπως το *Σιναιϊτικό Κώδικα*, το πρωιμότερο επιζών αντίγραφο του πλήρους κειμένου της Καινής Διαθήκης και τμημάτων της Παλαιάς Διαθήκης (μέσα του 4^{ου} αιώνα) και τον *Αλεξανδρινό Κώδικα*, ένα από τα τρία πρωιμότερα χειρόγραφα ολόκληρης της Βίβλου στα Ελληνικά (πρώτο μισό του 5^{ου} αιώνα).

Η Βρετανική Βιβλιοθήκη πρόσφατα ηγείται ενός μεγάλου συνεργατικού προγράμματος για την αναπαραγωγή του Σιναιϊτικού Κώδικα σε ψηφιακή μορφή. Το Πρόγραμμα θα δημιουργήσει μια «εικονική» επανενοποίηση των μερών του χειρογράφου, που βρίσκονται σε τέσσερις διαφορετικές βιβλιοθήκες και θα προσφέρει πρόσβαση στο παγκόσμιο ακροατήριο. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Σιναιϊτικό Κώδικα βλέπε: <http://www.bl.uk/onlinegallery/themes/asianafricanman/codex.html>

Το 1999 η Βρετανική Βιβλιοθήκη δημοσίευσε τον πρώτο τόμο του *Περιληπτικού Καταλόγου των Ελληνικών Χειρογράφων*. Διαθέτει περισσότερες από 600 εγγραφές, που περιγράφουν όλα τα χειρόγραφα στις συλλογές Arundel, Burney, Harley, the King's Library (η Βιβλιοθήκη του Βασιλιά), Lansdowne, Royal, Stowe και Yates Thompson και τα Ελληνικά Χειρόγραφα που προστέθηκαν στα Πρόσθετα Χειρόγραφα και Χειρόγραφα Egerton από το 1925. Περιλαμβάνουν κώδικες βιβλικών, κλασικών, πατερικών και λειτουργικών κειμένων, καθώς και άρθρα μελετητών που σχετίζονται με τα ελληνικά κείμενα και έγγραφα στα Ελληνικά σχετικά με την ελληνική ιστορία. Όταν η δημοσίευσή του συμπληρωθεί, ο

κατάλογος θα περιλαμβάνει όλα τα αποκτήματα των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης στην Ελληνική γλώσσα, με εξαίρεση τις συλλογές παπύρων και οστράκων.

Το 2000-2003 η Βιβλιοθήκη ανέλαβε ένα πρόγραμμα για την καταλογογράφηση των αποκτημάτων της με περισσότερα από 600 χειρόγραφα από τη συλλογή του Λόρδου Guilford, καθιστώντας για πρώτη φορά πλήρως προσβάσιμη την πληροφόρηση για τα περιεχόμενά της. Αυτές οι εγγραφές καταλόγου είναι διαθέσιμες τώρα μέσω του Ηλεκτρονικού Καταλόγου Χειρογράφων <http://molcat.bl.uk>.

Η Βιβλιοθήκη ανέλαβε πρόσφατα ένα μεγάλο πρόγραμμα να δημιουργήσει νέο ηλεκτρονικό κατάλογο με τα δυτικά εικονογραφημένα χειρόγραφα. Κάθε εγγραφή στον κατάλογο περιέχει τουλάχιστον μια ψηφιακή εικόνα που παριστάνει τον τύπο της διακόσμησης που βρίσκεται στο χειρόγραφο. Ο κατάλογος – που μπορεί να βρεθεί στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/welcome.htm> - μέχρι σήμερα περιέχει εγγραφές για 95 εικονογραφημένα βυζαντινά χειρόγραφα. Η επόμενη φάση, που επικεντρώνεται στα εικονογραφημένα χειρόγραφα της συλλογής Harley, θα αυξήσει σημαντικά αυτό τον αριθμό. Ο κατάλογος επίσης προσφέρει «ξεναγήσεις» σε ιδιαίτερα θέματα, όπως ξενάγηση στη συλλογή Burney, η οποία περιέχει πολλά σημαντικά ελληνικά χειρόγραφα.

Το Τμήμα Δυτικών Χειρογράφων συνεχίζει να αναπτύσσει τις συλλογές του με ελληνικά χειρόγραφα. Στις τελευταίες προσκτήσεις περιλαμβάνονται τέσσερα ελληνικά χειρόγραφα από τη συλλογή 29 χειρογράφων του Fenwick Trust, τα οποία προηγουμένως είχαν κατατεθεί στη Βιβλιοθήκη ως Δάνειο 36 και τα ελληνικά κείμενα του Frederick North, 5^{ου} Κόμη του Guilford.

Συλλογές Ηχητικού Αρχείου

Ποικίλες κατηγορίες ελληνικής μουσικής παρουσιάζονται στις συλλογές του Ηχητικού Αρχείου. Περιλαμβάνουν πάνω από 500 δίσκους Αρχαίας Ελληνικής μουσικής, βυζαντινούς ύμνους, δημοτική μουσική και «λαϊκά» τραγούδια. Εκπροσωπούνται επίσης το ρεμπέτικο, η μουσική της αστικής υποκουλτούρας του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα και το ρεμπέτικο στην Αμερική, που αναπτύχθηκε από την ελληνική μειονότητα. Επίσης υπάρχουν πρώιμες μουσικές ηχογραφήσεις στο ύψος της Μικράς Ασίας και του Καφέ Αμάν από τραγουδιστές όπως η Ρίτα Αμπατζή, η Ρόζα Εσκενάζη και ο βιολονίστας Δημήτρης Σεμσής ή Σαλονικιός (1883-1950), «το καλύτερο βιολί των Βαλκανίων». Αντιπροσωπεύεται αρκετά επίσης το μεταγενέστερο ρεμπέτικο με μπουζούκι, με το συνθέτη και τραγουδιστή Στελλάκη Περπινιάδη και το Βασίλη Τσιτσάνη, τη μεγαλύτερη μορφή του μεταπολεμικού ρεμπέτικου. Δίσκοι μεταναστών στην Αμερική από την αρχή του 20^{ου} αιώνα, που έχουν σχηματίσει ιδιαίτερη δισκογραφία και τμήμα του ρεμπέτικου αντιπροσωπεύονται στη συλλογή μας με δίσκους 78 στροφών με μαγνητοφωνήσεις της Μαρίκας Παπαγκίκα, Βικτωρίας Χαζάν και Βιργινίας Μαγκίδου. Το «λαϊκό» και το «έντεχνο» τραγούδι εμφανίζεται με δίσκους του Στέλιου Καζαντζή και

μουσική συνθετών όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Σταύρος Ξαρχάκος και ο Μάνος Χατζηδάκης. Παρουσιάζονται αρκετά καλά επίσης κλασικοί συνθέτες όπως ο Νίκος Σκαλκώτας, ο Μανώλης Καλομοίρης και ο Δημήτρης Μητρόπουλος. Η συλλογή επίσης περιλαμβάνει αδημοσίευτο υλικό όπως τοπικές ηχογραφήσεις ελληνικής δημοτικής μουσικής και χορού που έχουν καταγραφεί στην Τσακωνιά το 1988, καθώς και τοπικές ηχογραφήσεις γαμήλιων τραγουδιών και συνεντεύξεις που έγιναν στο νησί της Ίου το 1990.

Συλλογές Χαρτών

Η Βιβλιοθήκη Χαρτών της Βρετανικής Βιβλιοθήκης παρέχει πρόσβαση σε χάρτες, άτλαντες και υδρόγειες σφαίρες από όλα τα μέρη του κόσμου, που χρονολογούνται από τον 15^ο αιώνα. Η συλλογή χαρτών για την Ελλάδα, που δημοσιεύτηκαν στη Δυτική Ευρώπη στα έτη 1470-1800 είναι σχεδόν περιεκτική. Επίσης η Βιβλιοθήκη διαθέτει πλούσια συλλογή χαρτών από Έλληνες χαρτογράφους στις δυτικές γλώσσες. Αυτή περιλαμβάνει:

- i. μια από τις μεγαλύτερες στον κόσμο συλλογές από χειρόγραφους και έντυπους άτλαντες, που περιέχουν χάρτες, οι οποίοι απεικονίζουν τη *Γεωγραφία* του Κλαύδιου Πτολεμαίου.
- ii. Δύο ιζολάρια (ένα του 1561) και ένα πορτολάνο χάρτη (1591) από τον Έλληνα χαρτογράφο του 16^{ου} αιώνα, Antonio Millo, Amiraglio di Candia (Cotton MS Julius E.II; Additional MSS 10365, 27470) και ένα πορτολάνο άτλαντα του 1562 από τον Γεώργιο Σιδέρη, γνωστό ως Καλαπόδα από την Κρήτη (Eg. MS 2856).

Οι συλλογές ελληνικών χαρτών από Έλληνες χαρτογράφους/σχεδιαστές είναι εξίσου πλούσιες. Περιλαμβάνουν:

- i. Σπαράγματα (παγκόσμιος χάρτης, χάρτης της Βρετανίας) ενός από τους πρωιμότερους (αρχές 14^{ου} αιώνα) επιζώντες άτλαντες που περιέχουν χάρτες της εποχής των Πτολεμαίων (σκληρά αντίγραφα από τον Κώδικα Urbinas graecus 82 της Βιβλιοθήκης του Βατικανού) από τη Μονή Βατοπεδίου στο Άγιο Όρος (Add. MS 19391). Άλλοι χάρτες βρίσκονται σήμερα στην Αγία Πετρούπολη, ενώ ο όγκος του κειμένου παραμένει στο Άγιο Όρος. Ξεχωρίζει ο Έλληνας Πτολεμαίος στη Βρετανική Βιβλιοθήκη, αλλά προέρχεται από τη συλλογή χειρογράφων του Burney (MS 111) περίπου του 1400.
- ii. Οι περισσότεροι από τις επίσημες σειρές ελληνικών χαρτών περίπου από το 1910 μέχρι σήμερα. Αυτοί συμπληρώνονται από αξιοσημείωτο όγκο εμπορικής χαρτογράφησης και χαρτογράφησης που ανέλαβαν οι Γερμανοί μετά το 1940. Οι περισσότεροι από τους χάρτες αυτούς ήλθαν στη Βιβλιοθήκη ως καταθέσεις από το Υπουργείο Άμυνας και δεν έχει γίνει λεπτομερής επεξεργασία τους ακόμη. Είναι πολύ πιθανόν ότι περιλαμβάνουν χαρτογραφικές σπανιότητες.

Συλλογές Μουσικής

Οι Συλλογές Μουσικής απαρτίζονται από μουσικές παρτιτούρες Ελλήνων συνθετών από το Νίκο Σκαλκώτα, το Μανώλη Καλομοίρη και το Δημήτρη Μητρόπουλο, μέχρι το Μίκη Θεοδωράκη και το Μάνο Χατζηδάκη.

Ελληνικό υλικό μπορεί επίσης να βρεθεί στη **Βιβλιοθήκη Εφημερίδων**.

Ο ιστοτόπος της Βρετανικής Βιβλιοθήκης παρέχει ηλεκτρονική πρόσβαση στους καταλόγους της και περιέχει πλούτο πληροφοριών για τις συλλογές της, τις υπηρεσίες προς τους αναγνώστες, εκδηλώσεις και εκθέσεις. Βλέπε: <http://www.bl.uk/index.shtml> .

Σημ.: *Οφείλω να ευχαριστήσω τους συναδέλφους μου Peter Barber, Claire Breay και Janet Torr Fargion για τη συμβολή τους στην προετοιμασία αυτού του άρθρου.*